

ЗНАЧАЈ ЛИЧНОСТИ И КОМПЕТЕНЦИЈА НАСТАВНИКА И ВАСПИТАЧА У ПРОЦЕСУ ЛИКОВНОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА

Основна одлика нашег васпитно-образовног система јесте његова хуманистичка оријентација. Самим тим је и позив наставника, учитеља или васпитача хуманистички позив који, у извесном смислу, нема јасну границу између њихове професионалне функције и саме личности. У ликовном васпитању и образовању личност наставника је од пресудне важности. Осим професионалних захтева који се постављају, од наставника се очекује да као личност у свој посао уноси позитивне емоције, љубав, разумевање, толеранцију, несебичности и демократичност. Један од најважнијих задатака наставника и васпитача је да обезбеди атмосферу која је демократична и флексибилна, која омогућава развој продуктивности, иновативности и истраживања. Такође, од наставника и његове стручности зависи да ли ће утицати позитивно на развој теорије и праксе педагогије и области којом се бави па се поставља захтев сталног стручног усавршавања и праћења савремених тенденција у образовању и васпитању. Један од најјачих примера јесте лични пример, па самим тим и квалитет васпитно-образовног рада у многоме зависи од саме личности наставника.

Б. Карлаварис (1975) је у својим истраживањима у погледу анализе значајних фактора који утичу на дејци ликовни развитак успео да издиференцира четири утицаја: традиције, социјалне средине, школе у целини, ликовног васпитања и образовања и личности васпитача, учитеља и наставника. Као дош утицај одраслог евидентирано је у истраживању спутавање индивидуалности детета, успоравање или непотребно убрзавање његовог развоја, наметање лошег укуса наставника, једностраницост у раду при избору техника, теме или у постављању ликовних проблема. Као добар утицај констатовано је да наставник усклађује стручно знање са педагошким поступцима уз уважавање развоја и индивидуалности детета, као и обезбеђивање мотивационих елемената у том развоју. Значајни фактори који по мишљењу Б. Карлавариса негативно утичу на ликовни развој деце поред погрешне естетске оријентације наставника, учитеља и васпитача, јесу и последице непознавања законитости ликовног развитка деце, непоштовање њихове индивидуалности или уопште непознавање педагошких поступака у развијању ликовних способности. Као једну од важних потреба Б. Карлаварис је истакао неопходност измене тадашњег система припреме васпитача, учитеља и наставника у области ликовног васпитања.

Говорећи о васпитачу и наставнику као субјекту у васпитно-образовном процесу, Б. Карлаварис напомиње да ни најбоље одабрани садржаји, добри услови и мноштво материјала за ликовно васпитање и образовање не могу умањити улогу наставника и васпитача од чијег ће преданог учешћа у планирању и реализацији програма зависити коначан успех. Наставник, учитељ или

vaspitac su uz dete kao subjekt,живи faktor ostvarivanja ciljeva i zadataka likovnog vaspitanja i obrazovanja. Njegova lichenost, njegova opsta i likovna kultura, predstavljaju uslov uspesnog rada sa decom. On je pre svega taj koji daje ton citavoj atmosferi u školi i vrticu. Ako je veselo, spontan, ako voli i razume decu, deca to prihvataju i uzvraćaju istim raspolожenjem i povereњem. Onaj naставnik koji je nervozan, ljeut i kojem su deca uvek nešto kriva, stvara napetu atmosferu i deca mu odgovaraju uzdržavanjem i nеповерењем. Prema tome, da li ћe se predviđeni sadržaji i aktivnosti iz programa likovnog vaspitanja i obrazovanja, kao i raspored tih aktivnosti, iskazati kao bogat izvor novih istekstava i razvojnih podsticaja za decu, naјviše зависи od lichenosti naставnika i njegovog odnosa prema deci.

ТИПОВИ НАСТАВНИКА И ВАСПИТАЧА

В. Левенфелд наводи као пример резултате истраживања Липита и Вајта (Lippit and White, 1960), према којима су извојили три типа наставника, а то су аушоришаран – онај који издаје наређења и стриктна упутства за рад, дели награде или критике; онај који се не меша – наставник који одговара када га питају или не узима активну улогу у раду са децом и демокраша – онај који даје препоруке и сугестије, пита децу за мишљење и ставове, гради са децом пријатељски и топао однос. Они су открили да су деца вођена демократским типом наставника показала велику експресију индивидуалних разлика, као и мање иритабилности и агресивности према осталима, за разлику од група деце са којима су радила друга два типа наставника.

Б. Карлаварис је такође веома велич значај давао одрасли – дете који треба да је обострано пријатељски, сараднички и да се заснива на међусобном уважавању и поверењу. Природно понашање према детету је основа стварања правилних односа. Деца веома добро осете када се наставник према њима понаша усљено, са потцењивањем, пренемагањем, сладуњаво, а свето суштински онемогућава изградњу искреног и отвореног односа. На основу концепције Б. Карлавариса, приказаће се одлике Карлаварисове типологије наставника, учитеља и васпитача.

Ауторитаран тип се лако препознаје по томе што је он господар ситуације, он се највише чује, деца морају све његове предлоге да прихватају без поговора, за време игре и осталих активности углавном мора бити тишина. Ауторитарно понашање према деци не захтева од њега много маштовитости у раду нити му је потребно да своје поступке прилагођава индивидуалним карактеристикама и потребама детета. У процесу ликовног васпитања и образовања стриктно управља читавим процесом строго одређујући када ће се цртati, тему, материјал за свако дете, боју којом ће нешто цртati или сликати, начин на који ће то реализовати, даје знак када се може почети и завршити. Док

деца раде утишини, он стално нешто говори, даје савете који важе за све, стишава децу ако се жагор мало појача, тражи да га за сваку иницијативу деца питају и строго се придржавају његових замисли. При том он је најчешће нездовољан и то своје нездовољство гласно изражава, јер деца нису урадила онако како је он то замислио. Запоставља све оно што зна о дечјем развоју и мисли само на продукте који ће, репрезентовати његове „велике успехе“ у раду. Као резултат оваквог рада настају такви ликовни радови који у целију групи личе једни на друге, крути су у изразу и откривају спутано дете. Поступци наставника, учитеља и васпитача који су описани као и њихов приступ ликовном стваралаштву деце може се повезати са бихејористичким приступом, односно когнитивно-академским програмима. Такође треба додати да се ради о типу који радије прихвате улогу „затворског чувара“, како каже В. Левенфелд, како би сви ученици били под његовом контролом, да сви раде исту активност, на исту тему у исто време, да испуњавају индивидуалне циљеве наставника, да одговарају на питања или тестове знања са очекиваним одговором, као и да се њихове вештине вреднују на основу личних критеријума наставника, без освртања на посебност личности сваког ученика. Међутим то није начин стицања ликовне културе, нити је то уметност. „Уметност је вредност бити човек, квалитет наставе ликовне културе јесте шанса за учествовање у истку које обезбеђује шансу за раст и разумевање себе и других. Стварање облика који не потичу од личности и активности у којима она учествује активно није уметност“ (V. Lowenfeld, 1975, 360).

Анархични тип или „онај који се не меша“ је сасвим супротан ауторитарном типу, јер он апсолутно све препушта случају и импровизацији, не планира смишљено, ништа не припрема, није са децом или у то време обавља неке друге послове, па су многе ситуације често хаотичне. Док цртају или се баве неком другом активношћу, деца неприродно галаме, цепају једно другом папир, мажу се бојама, просипају материјал свуда и стално га зову да разреши такве конфликте, па се његова улога своди на такве интервенције. Радови су површни, без доживљаја и код такве деце се углавном не запажа неки већи напредак. Он је углавном равнодушен према ономе што су деца створила.

Демократски тип преферира програме описане као когнитивно – развојне. Он успева да створи пријатну, опуштену атмосферу уз добру и осмишљену организацију у којој учествују и деца. Он се у складу са програмским садржајима договара са децом о врстама активности, предлаже им материјале које је брижљиво припремио и пошто познаје њихова интересовања и могућности, оставља им већу слободу у њиховом коришћењу. Успоставља присне односе са децом, труди се да што боље упозна свако дете, да уважава њихове потребе и интересе, подстиче критичност, спреман је да им помогне када треба, да их подстакне у правом тренутку, да искрено учествује са њима у радосним и тужним тренуцима, охрабрује их у њиховим покушајима и трагањима и не намеће им своје мишљење и критеријуме. Сви његови поступци усмерени

су на то да се створи атмосфера у којој ће се развијати богат и садржајан живот, позитивна осећања и дечја креативност.

Ликовне активности у школи и вртићу, ако су добро организоване и ако наставник, учитељ или васпитач у њима има позитиван однос, могу да пруже деци веома велике радости и услове да се креативно изражавају. Веома је важна топла атмосфера, без нервозе и напетости у којој су деца слободна, могу да се крећу док раде, да слободно комуницирају међусобно. У процесу ликовног васпитања и образовања наставник мора поштовати дететове индивидуалне карактеристике. Постоје опште норме развоја, али темпо је индивидуалан за свако дете. Дете је изложено различitim утицајима у породици, у школи или вртићу, утицајима вршњака, масовних медија (филм, телевизија). Све то чини дечје индивидуално искуство које заједно са особинама детета представља основу за планско деловање у васпитно-образовном раду. Дете у процесу ликовног стваралаштва стиче свест о себи и својим могућностима и треба га охрабрити, бојажљиво деци треба дати више подстицаја, охрабрења, а никако прекора. Деца која су слободна, разиграна такође траже похвалу одраслог. Наставник, учитељ или васпитач треба да је и сам стваралац, да се игра са децом, обликује са њима, делује подстицајно на децу и њихово стваралаштво.

Е. Каменов (2007) сматра да је улога одраслог у процесу ликовног стваралаштва од великог значаја и да зависи од тога како се поставе премадетету зависи и развој дететове личности у целини, а посебно његових стваралачких способности. „Стваралачко изражавање детета има смисла само ако се подстиче лична нота у њему и пружа му се могућност да се кроз ову активност потврђује и открива себе“. Такође је значајно напоменути став Е. Каменова који сматра да не треба тежити простом убрзавању развоја, преласком на средства и форме карактеристичне за више развојне стадијуме у односу на развојни стадијум детета у коме се налази „напредовање у развоју се постиже кроз амплификацију, појачавање онога за шта је дете у том тренутку највише способно“, дакле у складу са његовим могућностима, потребама и интересовањима.

Наставник треба да у ликовном кабинету ствара атмосферу која је емоционално слободна и флексибилна и да обезбеђује експериментални и подржавајући став. Сваки ликовни задатак које је дете прихватило и узело активно учешће у њему треба да буде прихваћено без икаквих спољашњих критеријума вредновања, што значи да дете које ствара „лепе“ ликовне радове и дете чији ликовни радови не одговарају естетском укусу одраслог морају бити третирани једнако и са поштовањем. Полу покушаји, стереотипи, копирање треба да буду чисти показатељи наставнику да његов рад као и програм није доволно подстицајан за дете.

Дакле, када говоримо о личности наставника, учитеља и васпитача у контексту ликовног васпитања и образовања можемо издвојити следеће особине и компетенције које треба издвојити као важне: добре организационе способности; способност за тимски рад, успостављање партнериских односа и

кооперативност; широко опште образовање и култура; добро познавање теорије и праксе ликовне културе у њеним савременим тенденцијама; добра дидактичко-методичка оспособљеност у области ликовне културе; добро познавање психолошких и социолошких аспеката дететове личности и способности (како општих, тако и у области ликовног стваралаштва); добро познавање програма ликовног васпитања и образовања на свим нивоима васпитно-образовног рада; да поседује људске квалитете – љубазност, хуманистички однос према деци и људима, емпатија, толеранција, објективност у раду, да буде ентузијаста и оптимиста и да воли свој позив.

